

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وزارت علوم تحقیقات و فناوری
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پژوهشکده اقتصاد و مدیریت

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم اقتصادی

بررسی تاثیر اختلاف سود علی الحساب و قطعی بر روی هزینه حقوق صاحبان سهام

استاد راهنما:

دکتر مهدی قائمی اصل

استاد مشاور:

دکتر ابراهیم التجائی

پژوهشگر:

مهدی ابراهیمیان

شهریور ماه ۱۳۹۷

پاس:

من لم یسکر المخلوق؛ لم یسکر الخالق

تخت، پروردگار بلند مرتبه ام راسائش می نمایم و سر بر آستان پاکش می سایم که بی لطف او، سخطه ای توان زیستن برایم نیست و از وجودش منکلت می نمایم که
آنی و کم تر از آنی، حقیر را به حال خود وانهند.

سپس، از تلاش های بی دریغ استاد راهنما، جناب آقای دکتر مهدی قائمی اصل و حمایت های ارزنده استاد مشاور، جناب آقای دکتر ابراهیم التجائی

کمال استنان نظر را دارم و پشتیبانی دگرگرم کننده آنان را ارج می نهم

تقدیم:

ماحصل آموختہ تاہم را تقدیم می کنم بہ آنان کہ مہر آسمانی شان آرام بخش آلام زمینی ام است

بہ استوارترین تکیہ گاہم، دستان پر مہر پدرم

بہ سبزترین مگاہ زندگیم، چشمان سبز مادرم

کہ ہرچہ آموختم در مکتب عشق شہا آموختم و ہرچہ بلو شتم قطرہ ای از دیای بی کران مہربانیتان را سپاس نتوانم بگویم.

امروز، ہستی ام بہ امید شہاست و فردا کلید باغ بہشتم رضای شہا

را آوردی کران سنگ ترا ز این ارزان نہاشتم تا بہ خاک پیانتان نہاں کنم، باشد کہ حاصل تلاشم نسیم کوزہ غبار حسرتگیتان را بزوداید.

بوسہ بردستان پر مہرتان

چکیده

بر اساس قانون عملیات بانکداری بدون ربا، بانک مجاز است سپرده‌هایی که نزد بانک به امانت گذاشته می‌شود را به وکالت از سپرده‌گذار در طرح‌های سودده به کاربرده و در پایان سال مالی، سود حاصله از فرایندهای اقتصادی را پس از کسر حق‌الوکاله و مالیات‌های متعلقه بین خود و سپرده‌گذار تقسیم نماید. در این پژوهش، اعطای مابه‌التفاوت سود علی‌الحساب و قطعی بر حقوق صاحبان سهام مورد ارزیابی قرار گرفته است. بدین منظور از داده‌های آماری ۳۲ بانک فعال در نظام بانکداری بدون ربا ایران در دوره ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۴ استفاده شده است. بر اساس نتایج پژوهش با افزایش یک درصدی در تفاوت سود علی‌الحساب و قطعی، حقوق صاحبان سهام ۰/۰۲۸ درصد کاهش خواهد یافت که این نشان از تاثیر منفی تفاوت سود علی‌الحساب و قطعی بر حقوق صاحبان سهام است. بنابراین میان اعطای دقیق سود به سپرده‌گذاران و حقوق صاحبان سهام تعارض وجود دارد. چنانچه بانک اقدام به پرداخت مابه‌التفاوت سود علی‌الحساب و قطعی (به عنوان یک قلم تعهدی اختیاری) نماید منابع کمتری برای سهامداران خواهد داشت و ماهیت منافع متعارض سپرده‌گذاران و سهام‌داران انگیزه عدم پرداخت حقوق کامل سپرده‌گذاران را ایجاد می‌نماید.

فهرست:

چکیده.....	ج
فهرست:.....	أ
فصل اول.....	۱
۱-۱ مقدمه.....	۲
۲-۱ بیان مساله:.....	۳
۳-۱ اهمیت و ضرورت پژوهش.....	۵
۴-۱ اهداف پژوهش.....	۵
۵-۱ قلمرو پژوهش.....	۵
۶-۱ سوال های پژوهش.....	۶
۷-۱ فرضیه های پژوهش.....	۶
۸-۱ جنبه ی جدید بودن و نوآوری پژوهش.....	۶
۹-۱ روش انجام پژوهش و دلیل انتخاب این روش.....	۶
۱۰-۱ محدودیت های پژوهش.....	۸
۱۱-۱ تعریف مفاهیم.....	۸
جمع بندی و نتیجه گیری.....	۹

فصل دوم	۱۰
۱-۲ مقدمه	۱۱
۲-۲ حقوق صاحبان سهام	۱۲
۳-۲ عوامل موثر بر هزینه حقوق صاحبان سهام	۱۴
۱-۳-۲ اندازه بانک	۱۴
۲-۳-۲ اهرم مالی	۱۵
۳-۳-۲ کیفیت ارقام تعهدی	۱۷
۴-۲ تفاوت سود علی الحساب و قطعی	۱۹
۱-۴-۲ چالش های اجرایی جهت محاسبه سود قطعی	۲۱
۱-۱-۴-۲ صوری بودن پروژه ها	۲۱
۲-۱-۴-۲ عدم پایبندی مشتریان به تعهدات خود در اعلام میزان سود و زیان	۲۱
۳-۱-۴-۲ اعتماد بیش از حد بانک به گزارش های مالی گیرندگان تسهیلات	۲۱
۴-۱-۴-۲ هزینه ها و دشواری نظارت	۲۲
۵-۱-۴-۲ دستوری بودن نرخ سود بانکی	۲۳
۶-۱-۴-۲ تأخیر در وصول مطالبات معوق طرح های مشارکتی	۲۳
۵-۲ ادبیات پژوهش	۲۳
۱-۵-۲ داخلی	۲۳
۲-۵-۲ خارجی	۳۳
جمع بندی و نتیجه گیری	۳۸

فصل سوم ۳۹

۳-۱ مقدمه ۴۰

۳-۲ نمودار توصیفی ۴۰

۳-۲-۱ مقایسه کیفیت اقلام تعهدی بانک ها طی سال های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۴ ۴۰

۳-۲-۱-۱ مقایسه میانگین ده ساله شاخص QUA هر بانک با میانگین ده ساله کل بانک ها ۴۶

۳-۲-۲ مقایسه حقوق صاحبان سهام طی سال های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۴ ۴۶

۳-۲-۲-۱ مقایسه حقوق صاحبان سهام بانک ها نسبت به میانگین کل ۵۲

۳-۲-۳ مقایسه تعداد شعب طی سال های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۴ ۵۳

۳-۲-۳-۱ مقایسه تعداد شعب بانک ها نسبت به میانگین کل ۵۹

۳-۲-۴ مقایسه اهرم مالی بانک ها طی سال های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۴ ۵۹

۳-۲-۴-۱ مقایسه میانگین اهرم مالی بانک ها نسبت به میانگین کل ۶۵

۳-۲-۵ مابه‌التفاوت سود علی‌الحساب و قطعی ۶۶

۳-۲-۵-۱ مقایسه مابه‌التفاوت سود علی‌الحساب و قطعی بانک ها نسبت به میانگین کل ۷۲

جمع بندی و نتیجه گیری ۷۲

فصل چهارم ۷۳

۴-۱ مقدمه ۷۴

۴-۲ داده های تابلویی ۷۴

۴-۲-۳ الگوی اقتصادسنجی داده‌های تابلویی ۷۴

۷۷.....	۴-۲-۴ رگرسیون تجمیعی
۷۷.....	۵-۲-۴ مدل اثرات ثابت (FE) یا حداقل مربعات با متغیر مجازی (LSDV)
۷۸.....	۶-۲-۴ مدل اثرات تصادفی (RE)
۷۹.....	۳-۴ آزمونهای تشخیص در دادههای ترکیبی
۷۹.....	۱-۳-۴ آزمون ریشه واحد
۸۱.....	۲-۳-۴ آزمون هم‌انباشتگی
۸۱.....	۳-۳-۴ آزمون لیمر
۸۲.....	۴-۳-۴ آزمون هاسمن
۸۶.....	۵-۳-۴ آزمون سارگان
۸۶.....	۳-۵ نتایج و یافته‌های تحقیق
۸۶.....	۱-۳-۵ آزمون مانایی متغیرها
۸۹.....	۲-۳-۵ آزمون هم‌جمعی یا هم‌انباشتگی متغیرها
۹۰.....	۳-۳-۵ آزمون F لیمر
۹۱.....	۴-۳-۵ تخمین نهایی و تحلیل آماری ضرایب
۹۲.....	۵-۳-۵ آزمون سارگان
۹۵.....	فصل پنجم
۹۶.....	۱-۵ مقدمه
۹۶.....	۲-۵ مراحل اجرا و خلاصه تحقیق

- ۳-۵ نتایج و بررسی فرضیه تحقیق ۹۸
- ۳-۵-۱ بررسی فرضیه‌های تحقیق ۹۸
- ۳-۵-۱-۱ فرضیه اصلی ۹۸
- ۳-۵-۱-۲ فرضیه فرعی ۹۹
- ۴-۵ نتیجه گیری کلی تحقیق ۱۰۰
- ۵-۵ توصیه های سیاستی ۱۰۰
- ۶-۵ پیشنهادات برای مطالعات بعدی ۱۰۱
- ۷-۵ جمع بندی و نتیجه گیری ۱۰۲
- ۶-۱ خروجی نرم افزار ایویوز برای آزمون ریشه واحد ۱۰۳
- ۶-۲ آزمون هم‌جمعی ۱۰۹
- ۶-۳ آزمون F لیمر ۱۱۰
- ۶-۴ مدل نهایی ۱۱۱
- ۶-۵ جداول داده ها ۱۱۲
- ۶-۵-۱ بانک اقتصاد نوین ۱۱۲
- ۶-۵-۲ بانک انصار ۱۱۳
- ۶-۵-۳ پست بانک ۱۱۴

- ۱۱۵..... ۴-۵-۶ بانک پاسارگاد
- ۱۱۶..... ۵-۵-۶ بانک پارسیان
- ۱۱۷..... ۶-۵-۶ بانک تات
- ۱۱۸..... ۷-۵-۶ تجارت
- ۱۱۹..... ۸-۵-۶ توسعه تعاون
- ۱۲۰..... ۹-۵-۶ توسعه صادرات
- ۱۲۱..... ۱۰-۵-۶ بانک دی
- ۱۲۲..... ۱۱-۵-۶ بانک رفاه
- ۱۲۳..... ۱۲-۵-۶ بانک سامان
- ۱۲۴..... ۱۳-۵-۶ بانک سپه
- ۱۲۵..... ۱۴-۵-۶ بانک سرمایه
- ۱۲۶..... ۱۵-۵-۶ بانک سینا
- ۱۲۷..... ۱۶-۵-۶ بانک شهر
- ۱۲۸..... ۱۷-۵-۶ بانک صادرات

- ۱۲۹ ۱۸-۵-۶ بانک صنعت و معدن
- ۱۳۰ ۱۹-۵-۶ بانک کارآفرین
- ۱۳۱ ۲۰-۵-۶ بانک کشاورزی
- ۱۳۲ ۲۱-۵-۶ بانک مسکن
- ۱۳۳ ۲۲-۵-۶ بانک ملی
- ۱۳۴ ۲۳-۵-۶ بانک ملت
- ۱۳۵ ۲۴-۵-۶ بانک آینده
- ۱۳۶ ۲۵-۵-۶ بانک ایران زمین
- ۱۳۷ ۲۶-۵-۶ بانک حکمت ایرانیان
- ۱۳۸ ۲۷-۵-۶ بانک خاورمیانه
- ۱۳۹ ۲۸-۵-۶ بانک رفاه کارگران
- ۱۴۰ ۲۹-۵-۶ بانک قرض الحسنه رسالت
- ۱۴۱ ۳۰-۵-۶ بانک گردشگری

فهرست جداول

عنوان	شماره صفحه
جدول (۱-۵): نتایج آزمون مانایی متغیرهای تحقیق به روش لوین- لین-چو	۸۷
جدول (۲-۵): آزمون همجمعی	۸۹
جدول (۳-۵) نتایج آزمون F لیمر	۹۰
جدول (۴-۵) نتیجه تحلیل آماری بر اساس مدل PANEL GENERALIZED METHOD OF MOMENTS	۹۱
جدول (۵-۵) نتیجه تحلیل آماری آزمون سارگان	۹۳

فهرست نمودارها

عنوان	شماره صفحه
نمودار (۱-۳) کیفیت ارقام تعهدی بانک های اقتصاد نوین، انصار، پست بانک	۴۱
نمودار (۲-۳) کیفیت ارقام تعهدی بانک های پاسارگاد، پارسین، تات	۴۱
نمودار (۳-۳) کیفیت ارقام تعهدی بانک های تجارت، توسعه تعاون، توسعه صادرات	۴۲
نمودار (۴-۳) کیفیت ارقام تعهدی بانک های دی، رفاه، سامان	۴۲

- نمودار (۳-۶) کیفیت ارقام تعهدی بانک های شهر، صادرات، صنعت و معدن ۴۳
- نمودار (۳-۷) کیفیت ارقام تعهدی بانک های کارآفرین، کشاورزی، مسکن ۴۴
- نمودار (۳-۸) کیفیت ارقام تعهدی بانک های ملی، ملت، آینده ۴۴
- نمودار (۳-۹) کیفیت ارقام تعهدی بانک های ایران زمین، حکمت ایرانیان، خاورمیانه ۴۵
- نمودار (۳-۱۰) کیفیت ارقام تعهدی بانک های رفاه کارگران، قرض الحسنه رسالت، گردشگری .. ۴۵
- نمودار (۳-۱۱) مقایسه کیفیت ارقام تعهدی بانک ها ۴۶
- نمودار (۳-۱۲) حقوق صاحبان سهام بانک های اقتصاد نوین، انصار، پست بانک ۴۷
- نمودار (۳-۱۳) حقوق صاحبان سهام بانک های پاسارگاد، پارسیان، تات ۴۷
- نمودار (۳-۱۴) حقوق صاحبان سهام بانک های تجارت، توسعه تعاون، توسعه صادرات ۴۸
- نمودار (۳-۱۵) حقوق صاحبان سهام بانک های دی، رفاه، سامان ۴۸
- نمودار (۳-۱۶) حقوق صاحبان سهام بانک های سپه، سرمایه، سینا ۴۹
- نمودار (۳-۱۷) حقوق صاحبان سهام بانک های شهر، صادرات، صنعت و معدن ۴۹
- نمودار (۳-۱۸) حقوق صاحبان سهام بانک های کارآفرین، کشاورزی، مسکن ۵۰
- نمودار (۳-۱۹) حقوق صاحبان سهام بانک های ملی، ملت، آینده ۵۰

- نمودار (۲۰-۳) حقوق صاحبان سهام بانک های ایران زمین، حکمت ایرانیان ، خاورمیانه ۵۱
- نمودار (۲۱-۳) حقوق صاحبان سهام بانک های رفاه کارگران، قرضالحسنه رسالت ، قرض الحسنه
مهر ایرانیان..... ۵۱
- نمودار (۲۲-۳) حقوق صاحبان سهام بانک های قوامین، گذدشگری ۵۲
- نمودار (۲۳-۳) میانگین حقوق صاحبان سهام بانک ها ۵۲
- نمودار (۲۴-۳) تعداد شعب بانک های اقتصاد نوین، انصار، پست بانک ۵۳
- نمودار (۲۵-۳) تعداد شعب بانک های پاسارگاد، پارسیان، تات ۵۴
- نمودار (۲۶-۳) تعداد شعب بانک های تجارت، توسعه تعاون، رفاه ۵۴
- نمودار (۲۷-۳) تعداد شعب بانک های توسعه صادرات، دی، سامان ۵۵
- نمودار (۲۸-۳) تعداد شعب بانک های سرمایه، سینا، شهر ۵۵
- نمودار (۲۹-۳) تعداد شعب بانک های سپه، صادرات، کشاورزی ۵۶
- نمودار (۳۰-۳) تعداد شعب بانک های صنعت ومعدن، کارآفرین، آینده ۵۶
- نمودار (۳۱-۳) تعداد شعب بانک های مسکن، ملی، ملت ۵۷
- نمودار (۳۲-۳) تعداد شعب بانک های ایران زمین، حکمت ایرانیان، خاورمیانه ۵۷

- نمودار (۳-۳۳) تعداد شعب بانک های رفاه کارگران، قرض الحسنه رسالت، قرض الحسنه مهر ایرانیان ۵۸
- نمودار (۳-۳۴) تعداد شعب بانک های قوامین، گردشگری ۵۸
- نمودار (۳-۳۵) میانگین تعداد شعب بانک ها ۵۹
- نمودار (۳-۳۶) اهرم مالی بانک های اقتصاد نوین، انصار، پست بانک ۶۰
- نمودار (۳-۳۷) اهرم مالی بانک های پاسارگاد، پارسیان، تات ۶۰
- نمودار (۳-۳۸) اهرم مالی بانک های تجارت، توسعه تعاون، توسعه صادرات ۶۱
- نمودار (۳-۳۹) اهرم مالی بانک های پاسارگاد، پارسیان، تات ۶۱
- نمودار (۳-۴۰) اهرم مالی بانک های سپه، سرمایه، سینا ۶۲
- نمودار (۳-۴۱) اهرم مالی بانک های شهر، صادرات، صنعت و معدن ۶۲
- نمودار (۳-۴۲) اهرم مالی بانک های کارآفرین، کشاورزی، مسکن ۶۳
- نمودار (۳-۴۳) اهرم مالی بانک های ملی، ملت، آینده ۶۳
- نمودار (۳-۴۴) اهرم مالی بانک های ایران زمین، حکمت ایرانیان، خاورمیانه ۶۴
- نمودار (۳-۴۵) اهرم مالی بانک های رفاه کارگران، قرض الحسنه رسالت، قرض الحسنه مهر ایرانیان ۶۴

نمودار (۳-۴۶) اهرم مالی بانک های قوامین، گردشگری ۶۵

نمودار (۳-۴۸) مابه التفاوت سود علی الحساب و قطعی بانک های اقتصاد نوین، انصار، پست بانک
۶۶

نمودار (۳-۴۹) مابه التفاوت سود علی الحساب و قطعی بانک های پاسارگاد، پارسیان، تات ۶۷

نمودار (۳-۵۱) مابه التفاوت سود علی الحساب و قطعی بانک های دی، رفاه، سامان ۶۸

نمودار (۳-۵۲) مابه التفاوت سود علی الحساب و قطعی بانک های سپه، سرمایه، سینا ۶۸

نمودار (۳-۵۳) مابه التفاوت سود علی الحساب و قطعی بانک های شهر، صادرات، صنعت و معدن
۶۹

نمودار (۳-۵۴) مابه التفاوت سود علی الحساب و قطعی بانک های کارآفرین، کشاورزی، مسکن ۶۹

نمودار (۳-۵۵) مابه التفاوت سود علی الحساب و قطعی بانک های ملی، ملت، آینده ۷۰

نمودار (۳-۵۶) مابه التفاوت سود علی الحساب و قطعی بانک های ایران زمین، حکمت ایرانیان،
خاورمیانه ۷۰

نمودار (۳-۵۷) مابه التفاوت سود علی الحساب و قطعی بانک های رفاه کارگران، قرض الحسنه
رسالت، قرض الحسنه مهر ایرانیان ۷۱

نمودار (۳-۵۸) مابه التفاوت سود علی الحساب و قطعی بانک های قوامین، گردشگری ۷۱

نمودار (۳-۴۸) میانگین مابه التفاوت سود علی الحساب و قطعی بانک ها ۷۲

فصل اول

کلیات طرح تحقیق

بانک‌ها به عنوان موسسات مالی و خدماتی نقش تعیین کننده‌ای در گردش پول و ثروت جامعه به عهده داشته و از این رو از جایگاه ویژه‌ای در اقتصاد هر کشور برخوردارند. در این راستا فعالیت مطلوب و موثر بانک‌ها می‌تواند در رشد بخش‌های مختلف اقتصادی و افزایش سطح کمی و کیفی تولیدات اثرات مهمی بر جای گذارد.

ایده بانکداری اسلامی و تامین مالی اسلامی که نخستین بار در دهه ۱۹۵۰ مطرح شد بر یک اصل کلی استوار بوده و آن تحریم ربا است. بر اساس قانون عملیاتی بانکداری اسلامی مصوب سال ۱۳۶۳، بهره از نظام بانکی ایران حذف و سود بانکی محور عملکرد نظام بانکی ایران قرار گرفت. در این دوره بانکداری براساس جهان‌بینی اسلامی و حذف ربا پایه‌گذاری گردید. در تحقیق پیش رو بر دوره دوم بانکداری ایران تأکید می‌شود. حضور بانک‌های خصوصی، زمزمه فعالیت بانک‌های خارجی و همچنین پیوستن ایران به سازمان تجارت جهانی نیاز به تغییر نگرش در نحوه ارائه خدمات را به یک الزام تبدیل کرده است. به نظر می‌رسد که این سیستم در بهبود متغیرهای کلان اقتصادی ناموفق بوده است.

بانک‌ها در کل با دو نوع از مشتریان سروکار دارند گروه اول سپرده‌گذارانی هستند که مبالغی را به عنوان امانت در بانک‌ها سپرده‌گذاری کرده‌اند و بانک‌ها طبق قانون بانکداری بدون ربا موظف هستند که سپرده‌های آنان را در فعالیت‌های اقتصادی سرمایه‌گذاری کرده و سود حاصل از آن فعالیت را در پایان سال مالی محاسبه و باتوجه به مبلغ سپرده‌گذاری شده از سوی مشتریان و مدت زمان سپرده‌گذاری به آنان پرداخت کنند. گروه دوم از مشتریان بانک‌ها، سهامداران بانک محسوب می‌شوند که به با توجه به مقدار سهام سرمایه‌گذاری شده خود در بانک سود می‌برند. حال باید سود حاصل از مبلغ سرمایه‌گذاری شده توسط بانک در فعالیت‌های اقتصادی میان سپرده‌گذاران و سهام‌داران تقسیم گردد. یکی از مهم‌ترین شاخص‌های عملکرد بانک‌های ایران مطابق با بانکداری اسلامی، پرداخت سود قطعی در انتهای دوره است که بیشتر بانک‌های ایران این مقدار مابه‌التفاوت را پرداخت نمی‌کنند و یا اینکه آن را صفر اعلام می‌کنند در حالی احتمال اینکه سود علی‌الحساب از پیش تعیین شده دقیقاً برابر با سود قطعی پایان دوره باشد بسیار کم است.

هدف از نگارش این فصل آشنایی با کلیات تحقیق می‌باشد که در قالب بیان مساله، اهمیت و ضرورت پژوهش، اهداف پژوهش، قلمرو پژوهش، سوال‌های پژوهش، فرضیه‌های پژوهش، جنبه جدید بودن و نوآوری پژوهش، روش انجام پژوهش و دلیل انتخاب این روش، محدودیت‌های پژوهش و تعریف مفاهیم ارائه شده است که تصویر کلی از موضوع و متغیر اصلی تحقیق به ما نشان می‌دهد که در ادامه در فصل دوم به تشریح عوامل موثر بر این متغیر و تاثیر این عوامل بر متغیر اصلی تحقیق می‌پردازیم.

۱-۲ بیان مسأله:

بانکداری در ایران، از آغاز پیدایش تاکنون، سیر تکاملی خاص خود را پیموده است. این روند به دو دوره متمایز از هم تفکیک می‌شود. دوره اول شامل فعالیت بانک‌های ایرانی از زمان شروع فعالیت تا مقطع پیروزی انقلاب اسلامی است. در این دوره نظام بانکی ایران برگرفته از بانکداری غرب و بر پایه ساز و کار بهره شکل گرفت. دوره دوم از هنگام اجرای قانون عملیات بانکی بدون ربا در فروردین سال ۱۳۶۳ تاکنون، حذف بهره از نظام بانکی و جایگزین سازی سود بانکی، محور عملکرد سیستم بانکداری ایران قرار گرفت.

بر اساس قانون بانکداری بدون ربا، بانک‌ها به عنوان واسطه‌های مالی مجاز هستند که سپرده‌هایی که نزد بانک به امانت گذاشته می‌شود را به وکالت یا وصایت از سپرده‌گذار در طرح‌های سودده به کار برده و در پایان سال مالی سود حاصله از فرایندهای اقتصادی را پس از کسر حق‌الوکاله و مالیات‌های متعلقه بین خود و سپرده‌گذار تقسیم نماید (قائمی اصل و همکاران، ۱۳۹۵، ص ۱۰۶)

ارقام سود یکی از اطلاعات بسیار با اهمیت برای بازارهای مالی است. سود شرکت به دقت توسط فعالان بازاری دنبال می‌شود و سود پیش بینی شده اصولاً برای ارزش گذاری سهام به کار می‌رود. این تصور که سود، اصلی‌ترین منبع اطلاعات مختص شرکت است، توسط تحقیقات تجربی مختلف مورد پشتیبانی قرار گرفته است. این تحقیقات نشان می‌دهد که سرمایه‌گذاران به سود خیلی بیشتر از معیارهای دیگر از جمله سود تقسیمی و جریان نقدی تکیه می‌کنند. همچنین نتایج تحقیقات نشان می‌دهد که مدیران سود را به عنوان معیار کلیدی مورد توجه سرمایه‌گذاران و تحلیلگران در نظر می‌گیرند (ثقفی و بولو، ۱۳۸۸).

بین نرخ بهره و سود مشارکت در سنت اسلامی، تفاوت‌هایی وجود دارد. در بانکداری اسلامی، سپرده‌گذار بانک را به‌عنوان وکیل خود در تمام عملیات سرمایه‌گذاری و مشارکت انتخاب می‌کند. از این رو، بانک‌ها از طرف موکلان خود، در تمام عقود اسلامی مشارکت نموده، به نمایندگی از سپرده‌گذاران در سود و زیان مشارکت دارند؛ اما در بانکداری نظام سرمایه‌داری و بازار آزاد، سپرده‌گذاران سپرده خود را با نرخ مشخص، بنا به نوع سپرده‌ها به بانک قرض می‌دهند و بانک حتی هزینه سپرده‌گذاری را از سپرده‌گذار اخذ می‌نماید. در این نوع سرمایه‌گذاری، بانک در حکم واسطه مالی بین سپرده‌گذار و وام‌گیرنده عمل می‌کند. در نتیجه، با توجه به موارد مزبور، نرخ‌های بهره معمولاً برای یک دوره زمانی مشخص، ثابت است؛ اما نرخ سود در بانکداری اسلامی که به آن «سود مشارکت» گفته می‌شود - اصولاً ثابت نیست. به‌طور کلی، بر اساس فلسفه اسلامی، با توجه به مشاع بودن سپرده‌ها و اعتبارات، تعیین نرخ‌های سود به‌نوبه خود، مبتنی بر بازدهی مثبت یا منفی مجموع فعالیت‌ها و اعتبارات و مشارکت‌های بانک است. مجموع ارزش‌افزوده حاصل از تمام معاملات و قراردادهای نیز بین سپرده‌گذاران و بانک‌ها به نسبت تأمین منابع، تقسیم می‌گردد (جمشیدی، ۱۳۸۲، ص ۳۳).

بانک‌ها نرخ سود پرداختی به سپرده‌های سرمایه‌گذاری را که نزد آنها به ودیعه گذاشته می‌شود به طور علی‌الحساب اعلام و پرداخت می‌نمایند و چون از طرف سپرده‌گذاران وکالت دارند که با وجوه آنها تسهیلات دهند لذا در پایان سال می‌بایست آن بخش از سود حاصله از عملیات وجوه سپرده‌گذاران را بطور واقعی محاسبه و ضمن

مقایسه با سود علی الحساب پرداخت شده طی سال تفاوت آنرا اعمال نمایند (قائمی اصل و همکاران، ۱۳۹۵، ص ۱۲۰).

بر همین اساس تخصیص سود میان منابع پولی جذب شده با استفاده از جذب سپرده و فروش سهام، ماهیت رفتاری خواهد داشت و به تصمیم‌گیری مدیران بانکی وابسته خواهد بود. زیرا مشاع بودن صندوق جذب منابع پولی و نیز مشاع بودن سود حاصل از تخصیص منابع در اعطای تسهیلات و سرمایه‌گذاری مستقیم، منجر به ایجاد تعارض میان تخصیص سود به صاحبان سهام و اعطای سود به سپرده‌گذاران عقود مشارکتی خواهد شد.

در این میان حقوق صاحبان سهام، معرف علائق سهام‌داران و صاحبان اصلی شرکت، نسبت به خالص دارایی‌های شرکت است. حقوق صاحبان سهام، باقیمانده منافع مالکین شرکت را در دارایی‌های شرکت، که پس از کسر بدهی‌های آن شرکت، بدست آمده است، نشان می‌دهد. در یک موسسه تجاری، حقوق صاحبان سهام در اصل منافع صاحبان اصلی موسسه را نشان می‌دهد. در حسابداری، حقوق صاحبان سهام، اهدافی چون تعیین سرمایه قانونی و ثبت شده، تعیین منابع سرمایه شرکت و تعیین سود سهامی که می‌تواند، بین صاحبان سهام توزیع شود، را دنبال می‌نماید. در یک شرکت سهامی، حقوق صاحبان سهام مواردی چون: سود و زیان انباشته، سهام سرمایه، کسر سهام و اندوخته‌های شرکت را شامل می‌شود.

بنابراین می‌توان دو الگوی انگیزشی و رفتاری را در خصوص عملکرد مدیران بانکی و سرمایه‌گذاران در سیستم بانکی (سپرده‌گذاران و صاحبان سهام) در نظر گرفت:

مدیران بانکی می‌توانند با اتخاذ رویکردهای مدیریتی مطابق قانون بانکداری بدون ربا به محاسبه سود قطعی پایان دوره اقدام نموده و مابه‌التفاوت سود علی الحساب و قطعی را به سپرده‌گذاران اعطاء کنند و در مقابل حقوق صاحبان سهام را نیز مبتنی بر ارزش گذاری سهام در بازار بورس و بدون هرگونه جهت‌گیری حمایتی و ارزش گذاری بیش از حد، در اختیار سهامداران قرار دهند. در این حالت رفتار مدیران بانکی زمینه توزیع عادلانه و قانونی سود و منافع بانکی و تنظیم نظام انگیزشی سرمایه‌گذاران در سیستم بانکی را فراهم می‌کند.

در نقطه مقابل مدیران بانکی این امکان را دارند که با اعلام غیر واقعی سود قطعی پایان دوره، آن را دقیقاً معادل سود علی الحساب گزارش نموده و در نتیجه مابه‌التفاوت سود علی الحساب و قطعی را صفر اعلام نمایند. در این صورت مدیران بانکی این امکان را خواهند داشت که حقوق صاحبان سهام را بیش از حد ارزش گذاری نمایند یا سود خالص بانک را بالاتر از مقدار حقیقی گزارش کنند. در این حالت رفتار مدیران بانکی مانع از توزیع عادلانه و قانونی سود و منافع بانکی و ایجاد اخلال در نظام انگیزشی سرمایه‌گذاران در سیستم بانکی خواهد شد.

مساله اصلی این پژوهش رفتار دوگانه‌ای است که پیشروی مدیران بانکی قرار می‌گیرد که در تقسیم سود میان سهامداران و سپرده‌گذاران به چه نحوی عمل کنند و ترجیحات رفتاری مدیران بانکی به سوی کدام یک از مشتریان بانک (سهامداران و سپرده‌گذاران) سوق پیدا خواهد کرد که با پاسخگویی به این تعارض تقسیم سود میان سپرده‌گذاران و سهام‌داران می‌توان در خصوص نوع ترجیحات رفتاری مدیران بانکی قضاوت نمود.